

הסמוך הוא כד' אמות, רק דין הקמ"א אמה צע"ק.
ועל כל פנים, לעירוב הגדול המקיף את כל גוש דן בודאי אין לחשוש, ראשית כל, מפני שהוא בנוי על קולות גדולות כפי הנשמע, ושנית, דיש לחשוש ליותר מס' רבוא שנמצאים או בוקעים בתוכו בכמה מקומות כמו בכביש ז'בוטינסקי ובנתיבי איילון בפרט בימי עומס מיוחדים, ושלישית, דכל עיקר הדבר דעירוב מועיל לענין מגילה הרי גדולים אין מסכימים לזה.

אח"ח 1234567

אח"ח 1234567

ה. סמיכות בני-ברק לתל גרישה.

תל גרישה הוא מה שנקרא בפי הקהל בשם הר נפוליון, הר זה נמשך ברחובות הנקראים רחובות יואב ורחובות איתמר בהמשך רח' ביאליק ברמת-גן לפני גשר ההלכה, ומשם עד בני-ברק יש רצף של בתים. מפריד רק כביש ז'בוטינסקי שרחבו אמנם 45 מטר שיש בו ע' אמה אך אין בו קמ"א אמה.
ולתושבי פרדס כ"ץ וקרית הרצוג כביש ז'בוטינסקי אינו מפריד.

בספר הארכיאולוגיה וההסטוריה של תל-אביב-יפו מאת ד"ר יעקב קפלן. תל-אביב 1959 בע' 43, כתוב לאמר, בתל גרישה הר נפוליאון נחשפו שרידי ישוב מבוצר אשר נוסד על גבי ישוב עתיק ממנו בן התקופה הכנענית הקדומה. חומת לבני טין מיובשות בשמש שעבייה שלשה מטרים הקיפה את העיר.
וגם באנציקלופדיה לחפירות ארכיאולוגיות בארץ ישראל ירושלים תשל"א, ח"ב ע' 577, מתוארת מבנה החומה הזאת.
עוד כתב שם (באנצ'י) דפר. מזור הציע לזהותו עם גת רימון המקראית, יהושוע י"ט מ"ה, כ"א כ"ד.

והנה לא מפיהם אנו חיים, אבל אם באמת היינו מחליטים שזהי גת רימון המקראית היינו יוצאים לרווחה מכל שאלה של סמיכות לאתר זה, כי גת רימון היא מערי הלויים שנתנו להם שבט דן ביהושוע שם כ"א כ"ד, והרי קיי"ל דכל ערי הלויים לא היו מוקפות חומה, עיין ברמב"ם הל' רוצח פרק ח' הל"ח,

ובעיקר שם במשל"מ ובאה"ד שם ד"ה ודע, ובשו"ת הרדב"ז
ח"ב סי' תרפ"א ובעיקר בסופו שם וברכ"י סי' תרפ"ח וברש"ש
מגילה דף ה' ע"ב, ואם כן החומה שהם מצאו היא בודאי שריד
קודם מימי יהושוע וכבר בימי יהושוע לא היתה.

אבל לזהות מקום זה עם גת רימון אין זה אלא השערה בעלמא,
וכמו שרוב ככל מחקריהם הכל בנוי על השערות בעלמא. וא"כ
יש לכאורה לחייב בני-ברק מדין סמוך לעיר מוקפת חומה או
עכ"פ ספק מוק"ח, לשיטת החזו"א זצ"ל והפאת השלחן
המחייבים בסמוך לעיר מסופקת.

אמנם יש להסתפק בעיקרו של מקום כזה מבחינה הילכתית.
האם מקום שהוא בבחינת שדה נחרש אם יעידו שהיה במקום
הזה כרך מוקף חומה, האם מי שנוטע שם אהלי אפדנו יתחייב
לקרוא בט"ו או לפחות גם בט"ו, או לא, האם נאמר דכמו שלא
בעינן חומה שתהיה עכשיו הוא הדין דלא בעינן כרך, ורק
בידיעה בעלמא שכאן היה כרך, סגי, או דילמא נהי דחומה לא
בעינן כעת, כרך מיהא בעינן, ואת"ל דכרך מיהא בעינן, מי סגי
בהיה כרך ונחרב לגמרי עד שנעשה שדה ובאו ובנו אותו מחדש,
או דילמא כרך מימי יהושע בעינן ואף דלא בעינן אותן הבתים
שהיו אז, אבל בעינן דלפחות מקצת בתים שבכל דור יראו
קודמיהם באופן שלא יתכן שחיתה תקופה שנחרב לגמרי.

ונראה דיש לפשוט זה מדיוק לשון הירושלמי מגילה, כרך
שחרב ונעשה של עכו"ם וכו', שעצם הדין ההוא הוא נושא גדול
ברבותינו הראשונים והאחרונים ותלוי כפי הבנת הגירסא
בירושלמי, ונפק"מ אם קוראים בו בט"ו, ומה דין הסמוך אליו.
אבל בגירסא זו כולם שווים דגרסי ונעשה של עכו"ם, ומשמע
דעצם הכרך עדיין קיים, ומשמע דאם גם עצם הכרך אינו קיים
יותר ונעשה שדה בור, לא בו ולא בסמוכין קוראים בט"ו.

ובחזו"א סי' קנ"ד סע' ג' השיא כן בדעת המשאת משה (כצ"ל
ולא דבר משה) וכתב, דאין הדבר מוכרע. ולקמן נביא דהחזו"א
בעצמו לא סבירא ליה דעי"ז בטל הכרך, ומכוח דיוק בגמרא
ועיין לקמן. אך במקראי קדש לחגרצ"פ זצ"ל פורים סי' כ"ה,
נטה לומר וז"ל, דהא דנעשה הכרך שמם היינו לא רק שיצא

מרשות ישראל אלא שנחרב לגמרי ונהפך לשדה בור ולא ניכר כלל שהיה שם ישוב, דלא שייך לומר בכה"ג דהסמוך גרירא בתר כרך, וספיקו של הירושלמי הוא רק בחרב ונעשה של עכו"ם, ומדוקדק בזה לשון הירושלמי חרב ונעשה של עכו"ם, היינו שנעשה של עכו"ם, ולא סגי ליה למימר חרב הכרך לחוד, והיינו שבחרב שנעשה של עכו"ם גדר הספק הוא משום שבכרך עצמו אין קורין אבל עדיין יש עליו שם עיר והחסרון הוא רק משום שאין קורין בו, אבל אם נחרב לגמרי ונהפך לשדה בור לא שייך למימר דהסמוך ישאר בקריאת ט"ו. ע"כ. ואף שבמקראי קדש שם זן בעיקר באופן כזה על הסמוך והחליט דאינו בדין ט"ו, ועל הכרך עצמו שנחרב לשדה בור לא זן, נראה דה"ה הכרך עצמו שהנמצא בשדה בור ההוא קורא בי"ד דבטל שם כרך משם. ובבאה"ל סי' תרפ"ח ד"ה או, שכתב דכרך של עכו"ם שאין בו ישראל כלל ישראל הנכנס לכרך זה בפורים קורא בט"ו, ע"כ, שם מיירי דהכרך קיים אבל נעשה של עכו"ם, אבל בנעשה שדה בור י"ל דגם המ"ב והפוסק שממנו הובא דין ההוא, מודים דקורא בי"ד, ואף את"ל דגם אז קורא בט"ו הנה באותו באה"ל הביא מקדם דכפר הסמוך לכרך שנעשה שם יקראו בכפר בי"ד, והרי על זה אנחנו דנין שבני-ברק לכאורה סמוכה לתל ההוא.

ומרן החזו"א זצ"ל שיטה אחרת לו בדין הכרך שחרב שדייק בסי' קנ"ד מלשון הגמרא מגילה ג' ע"ב (עיין לקמן) שגם בחורבנו יש לו דין כרך ופסק כן בסי' קנ"ד.

וכן פסקו בשונה הלכות סע' ח' וכן בדין הסמוך פסקו שם שיקראו בט"ו. ואף שלא זכיתי להבין ראייתו כל-כך ממה דדייק שם מל' הגמרא שכרך שחרב ולבסוף ישב נדון ככרך מאי חרב אילימא חרבו חומותיו ישב אין לא ישב לא והתניא וכו' אלא מאי חרב שחרב מעשרה בטלנין. ע"כ. ומקודם יצא ז"ל בהנחה דנראה דבבתי ערי חומה כשחרבו בטל דין מוקף וכשחזר ונבנה חזר הדין. ואח"כ יצא ז"ל בהנחה דלגבי הכרך שחרב אם חזר ונתיישב בודאי חזר לדין מוקף, ואחר ההנחות האלה דייק בלשון הגמרא הנ"ל דכרך שחרב, מכיון שהגמרא אמרה

אוקימתא דחרב ר"ל מי' בטלנין ולא אמרה שחרב לגמרי וחזר וישב, משמע שאף בחורבנו נשאר עליו דין כרד, עכד"ק. ויש להקשות, ראשית כל אודות ההנחה דבבתי ערי חומה בחזר ונתיישב חזר הדין, דאולי אינו כן, ואף אם תמצי לומר שכן הוא, אולי במגילה אין הדין כן, ואם אין הדין כן שוב לא יכלה הגמרא לעשות אוקימתא שחרב לגמרי מדגם בחזר ונבנה אינו חוזר לדינו, וגם את"ל דבחוזר ונבנה חזר הדין אפי' הכי עדיין יש לומר דבחורבנו בטל הדין ואוקימתת הגמרא שחרב מבטלנין לאשמועינן רבותא דאפי' רק חרב מבטלנין אינו בדין ט"ו בחורבנו. וצ"ע בכל זה.

והנה אף אם נסכים שגם בחרב ממש דינו ככרד בין לענין תוכו ובין לענין הסמוכין, וגם אם נאמר דבחרב ממש בטל דין כרד וכנ"ל ורק בחזרו ונתיישבו חזר דין כרד ודלא כמו שכתבתי לעיל דאם נאמר דבחרב בטל דין כרד ה"ה דיש להסתפק עכ"פ בחזרו ונתיישבו, נראה דזהו הכל בידוע שכאן קנה מקומו כרד פלוני והיה זה ידוע כל השנים.

מה שאין כן בנידון כמו שלנו, שהיה המקום ההוא שדה בור לחייתו יער ויללת תנים במשך מאות בשנים אולי יותר מאלפיים שנה ובא אחד וחרב בקרקע ומצא במעמקי האדמה שיירי חומה וסימנים שהיה שם עיר, לא מסתבר שאדם שנטה שם אהלי אפדנו על מקום ההוא יצטרך לקרוא בט"ו ואף לא לקרוא יומיים מספק, וכמו כן גם אם נחליט שבחורבנו אין לו דין כרד אבל בחזרו ונתיישבו שם חזר דין כרד, ודלא כמו שהסתפקתי לעיל, הנה ראשית כל נראה דבמקום שכפי החפירות היה הכרד שם עד היום אינו מקום ישוב והוא ריק מתושבים, ורק סביבותיו בנו בתים, ואף אם נאמר שהבתים שבנו הם כאן על מקומו או על מקצת מקומו, מ"מ אין זה נקרא חזרו ונתיישבו, אחרי ששיירי הכרד ההוא הוא במעמקי האדמה ונשתכח שמו, ועכשיו כל הבתים ההם קראו בשמותם עלי אדמות בשם אחר ואין זכר לראשונים למו. וכי אמרינן כאן קדושה ראשונה קדשה לעתיד לבוא, אתמהא.

באופן דאין כאן אפילו בית הספק.

ועוד דגם אם לא נסכים לכל הנ"ל ונאמר דאעפ"י כן יש למקום
ההוא שעל יד החפירות דין סמוך, ויש כאן רצף בתים עד בני-
ברק, הנה מבדיל כביש ז'בוטינסקי, שהוא אמנם ברחבו אינו
קמ"א אמה אבל הוא יותר מע' אמה, וא"כ מי החליט
דבעינן לענין הפסק מגילה דוקא קמ"א אמה ואולי די בהפסק
ע' אמה לעשות הפסק מאחר דאין מעבירין כל דיני תחומין
לכאן, וכדלעיל בשם החזו"א בסי' קנ"ג ג' וחזו"א בעצמו בסי'
קנ"א נראה כמסתפק בזה וכתב ע' אמה או קמ"א אמה.

וכנראה דהבית ראשון מעבר לכביש ז'בוטינסקי לצד בני-ברק
אינו גם בתוך מיל למקום ההוא. (וכל דברינו הם לסברת
החזו"א והפאה"ש שיש דין סמוך לעיר מסופקת, משא"כ לדעת
האומרים דאין סמוך ונראה לעיר מסופקת כל הנידון אינו
מתחיל). וכן יש להוסיף עוד סברת המצריכים י' בטלנים, וליכא
שם. ובפרט דלאחר הכל לא נראה לעשות אפי' דין ספק על
המקום ההוא, דכמה ספיקות יש בו, דאולי הוא באמת מערי
הלויים, ואז שיירי החומה שמצאו שם היא מלפני ימי יהושוע
ובימי יהושע כבר לא היתה, וגם אם הוא מערי הכנענים אולי
החומה ג"כ היתה רק מלפני ימי יהושוע ונחרבה בימי יהושוע,
ואולי בכלל נבנתה אחרי ימי יהושוע.

ובספר אר"י להגרימ"ט סי' ח', האריך לבאר, דבאר"י ישנם
שלשה חלוקי דינים לענין קביעת ימי הפורים. א. ירושלים רק
בט"ו. ב. עיירות עתיקות שכבר הוחזקו משנים קודמות לנהוג
בהן דין מסופקות שבהן קורין בי"ד ובט"ו כגון חברון, שכם,
עזה, עכו, לוד, טבריה, יפו, צפת וחיפה (גם בדברי יהוסף סי' ב'
כתב דהמנהג הוא שכל הערים העתיקות באר"י נוהגים כבערי
הספקות) ובזה כלולים גם הערים שלא היה בהם ישוב יהודים
ונכבשו ע"י היהודים כגון אשקלון, אשדוד וכו' שמוחזקות
כקרובות למקומן העתיק.

אבל שאר מקומות הגם ששמותם הוא כשמות הערים שבספר
יהושוע יש לנהוג בהם רק בי"ד, והראיה שגם בעקרון וביהוד
הגם שנזכרו שמותן בספר יהושוע לא נהגו לקרא גם בט"ו,
והטעם שכל זמן שלא הוחזק שהן הן שאנו מייחסים אותן

למקומותיהן, אין לנו להחזיקן מעצמנו, וא"צ לקרוא בהן גם בט"ו. ע"כ. (ואני אוסיף, דהרי ביהוד היה גר גדול הדור הגאון ר' מרדכי גימפל יפה מראזינואי זצ"ל ולא שמענו שקרא שם גם בט"ו. ועוד, דהרי המ"ד בירושלמי שכל העיירות שבספר יהושע מוקפות חומה מנאן הוא דעת רשב"ל, ואיה נפסקה הלכה כמותו ונראה שאינו אלא דעת יחיד) ומעתה כל שכן, במקום שהיה במשך אולי אלפיים שנה מדבר שומם ובא מי שהוא וחרפ שם ומצא מה שמצא חומה ובריח, האם על-ידי זה יהפך המקום ההוא פתאום אפי' לספק מוקפ"ח, אחרי כמה וכמה ספקות שיש בזה ממתי החומה וכו' וכדלעיל, ואם כן, הרי אין לדבר סוף, מחר יחפור מי שהוא במקום פלוני ומחרתיים במקום אלמוני וימצא סימנים של כדי חרס ושיירי חומה, וכידוע שכמעט בכל הארץ במקום שיחפרו ימצאו דבר מה, האם כפי זה תהפך כל הארץ למסופקת. אין זה סברא כלל.

ולאחר הכל, הרי קיים גם כביש ז'בוטינסקי שמפריד מחלק ההוא לבני-ברק וכמו שכתבתי לעיל.

ולסיכום, אין לחייב את בני-ברק לקרוא גם בט"ו מחמת חפירות הר נפוליון מחמת טעמים כדלקמן:

א. סברת כרך שחרב שבטל דינו לגמרי ואף שנתיישב אח"כ אולי י"ל דבטל דין כרך.

ב. גם אם נתיישב אם נאמר שיהיה חייב, אין זה אותו הכרך ופנים חדשות באו לכאן.

ג. אין לחשוש שהיה שם כרך מוק"ח מימות יהושוע מחמת כמה וכמה ספיקות.

ד. יש לצרף גם סברת האומרים דבעינן י' בטלנים וליכא.

ה. יש לצרף גם רוחב כביש ז'בוטינסקי שמפריד, הגם שאינו אלא רק יותר מע' אמה.

ו. יש לצרף גם סברת האומר שאם נעשה של עכו"ם ואין קוראין בו גם הסמוכין אין קוראין. וכאן שאין מי שיקרא שם בט"ו והלואי שיקראו הסמוכים שם בי"ד ודומה לנעשה של עכו"ם.

ו. סמוך לבני-ברק העתיקה.

סמוך לבני-ברק

באינצקלופדיה לחפירות ארכיאולוגיות באר"י ח"א ע' 98
ערך בני-ברק, אתר זה מזוהה שם כחיריה או בשמו הערבי
אבן-אבראק, הנה מה שכתבתי לגבי תל-גרישה יפה כוחו
אם בכולו ואם בחלקו גם לנידון זה, שגם לזה אין מה לחשוש.

מסקנת כל מה שכתבנו. אין צד חיוב מושלם לחייב בני-ברק
לקרוא גם בט"ו, יש רק שלשה צדדים קלושים לצד חיובא והם:
א. סמוך ונראה לבית האחרון הסמוך לנחל איילון והמחובר ע"י
רצף בתים ליפו העתיקה שהחזו"א כתב על כגון זה דזה אינו
כלום. ואף שלפי שמועה אחת חזר בו וכדלעיל, נוכל עכ"פ
לעשות ס"ס, ספק נחשב לסמוך וספק אם נותנים סמוך
לספק. ובכלל לאחר שחקרתי אצל אחד מגדולי תלמידיו, אם
ידוע לו שחזר בזה, אמר שלא שמע כדבר הזה.

ב. עירוב גדול אחד הכולל את בני-ברק ביחד עם יפו, הבנוי על
קולות. וגם אולי יש בתוכו ר"ה לכו"ע שעל זה אין
עירוב מועיל.

ג. סמיכות להר נפוליון שבחפירות שם נמצאה עיר עתיקה עם
חומה.

אין בכוח כל אחד מצדדים הנ"ל לעצמו לחייב את בני-ברק
לקרוא גם בט"ו, אלא שבהצטרפות ג' צדדים הנ"ל הרי בכוחם
אולי רק להצדיק את המשך הקריאה בט"ו לאלה שכבר נהגו כן
עד היום.

אבל אין בכוח ג' הצדדים הנ"ל גם בהצטרפותם יחד לחדש
קריאת ט"ו לאלה היחידים או בתי כנסיות שלא נהגו בכך עד
היום, שאין להם שום צורך לתפוס ולהנהיג חומרא זאת.
ולכן גם הנוהגים כבר בזה, הרי אין לאבל בתוך ז' לקרוא בעצמו
מחמת איסור ת"ת (מצד דברים שבצנעא הנוהגים ב"ד וט"ו
כבשבת) כיון דהחיוב קלוש מאד וכנ"ל וכמעט שאינו אלא מנהג
בעלמא.

ואין לאבל תוך ז' אלא להיות שומע כעונה, ואף שבאור"ח סי'

תקנ"ג סע' ג' איתא דבט"ב אסור ת"ת גם בהרהור, ומסתמא דה"ה באבל, בכגון דא יש לסמוך על ספר המאורות (מו"ק) ולקט יושר לתרה"ד ח"ב ע' 93, המתירים לאבל בהרהור. ואף ששומע כעונה גרע מהרהור, מ"מ כיון שלא מוציא בשפתיו בנד"ד דומה להרהור. וכיוצא בזה מצינו שלא יאמר בעצמו בסי' תקמ"ח בבאה"ט ס"ק ז'.

וכל זה בנדון שלנו שקריאתה אינה כמעט ולא יותר ממנהג בעלמא. מה שאין כן בערי הספקות הגמורים שם יכול גם אבל תוך ז' לקרוא בפיו ואינו צריך להיות כשומע ועונה.

ונסיגם בדברי הרדב"ז בח"א סי' רנ"ב, וז"ל, ואעפ"י שזהו הדין (במקום שלא צריך להחמיר לקרוא י"ד וט"ו), מ"מ אין לגעור באותם שקורין אותה בי"ד וט"ו כיון שקורין אותה בלא ברכה לא הפסידו כלום והלואי שיזכרו נפלאות ה' בכל יום. ע"כ.

בענין הפטרת ויקהל פקודי.

הנה בלוח אר"י להגרימ"ט זצ"ל, בכל שנה מעוברת שבה ויקהל פקודי נפרדות, וחל פרשת שקלים בויקהל, ופרשת פקודי פנויה להפטרה שלה, וכמו שנתנו זאת תשנ"ז שהיא זח"ג מעוברת, וכן הוא בשנים המעוברות זש"ה בח"ה בש"ז גכ"ז. כתוב בלוח אר"י שהנהיגו גאוני ירושלים לקרוא לפקודי שתי ההפטרות, גם ויעש חירם של ויקהל, וגם ותשלם של פקודי.

ובלוח של שנה זאת תשנ"ז כתב בלוח, דיש מפטירין רק ותשלם, ואין בידי כעת לוחות משנים מעוברות קודמות בכדי לבדוק אם הערה זאת דיש מפטירין רק ותשלם, כתובה גם בהם. ובלוח תש"ג שתחת ידי שהיה ג"כ מ' זח"ג, בכלל השמיט כל זה של גאוני ירושלים, וכתב רק ומפטירין במלכים א', ז', ח'. וזה ניתן לפרש גם רק על ותשלם וכו' שמתחילה בפסוק האחרון של פרק ז' וממשיכה בפרק ח', וגם אפשר לפרש דר"ל

ויעש חירם וותשלם, כי ויעש חירם הוא פרק ז'.

על כל פנים בספר עיר הקדש והמקדש לגאון הנ"ל, ח"ג פרק כ"ה, י"ב, א', כתב להדיא, דבשנים זח"ג, זש"ה, בח"ה, בש"ז, גכ"ז שחל פרשת שקלים בויקהל, מפטירין כפי הנהגת גאוני ירושלים בפקודי שתי ההפטרות. וכן כתב בספרו ארץ ישראל סי' ט"ז סע' א'. ולמעשה כן אנו נוהגים בכל השנים הנ"ל שמפטירין בשניהם בפקודי. חוץ משנת תשל"ו שהיתה זש"ה מעוברת, אחר הפסק של מ"ד שנים שלא היתה קביעות כזאת, שאז הנהגתי במנין ותיקין בתפארת ציון להפטיר רק ותשלם מטעם שיתבאר לקמן, אך בשאר מנינים בתפארת ציון הפטירו גם אז בשניהם, כי בלוח כתב גם אז להפטיר בשניהם.

ונתתי אל לבי לחקור אחר שורש הוראת גאוני ירושלים אלה זצ"ל על מה הוראתם התבססה, או יותר נכון, אם באמת יש מקום להוראה זאת, כי על מה שהתבססה ההוראה הזאת זה כתב במפורש בספר עיר הקדש ובספר ארץ ישראל ובלוחות, כמו בלוח דשנתנו, כי זה מבוסס על האליהו רבא, וכלומר פועל יוצא מהוראת האליהו רבה, ולקמן יובא הלשון בבירור ובאריכות, רק הכוונה היא לברר אם בכלל יש מקום להוראה זאת בארץ ישראל, דהרי לפי הפשטות היה צריך להפטיר בפקודי רק בותשלם, (וכמו שבאמת כותב בלוח דשנתנו, דיש נוהגין כן) אחרי דהפטרות ויעש חירם שייכת לויקהל, דממתי אנחנו משלימים הפטרות שלא קראו אותן בשנה זאת בשבת שלהן, לשבת האחרת, (חוץ משל עניה סוערה בפרשת ראה כשחל ר"ח בשבת וקראנו (האשכנזים והתימנים בלדי) בהשמים כסאי, שאז משלימים עניה סוערה בכי תצא ביחד עם רני עקרה וכמ"ש האחרונים ז"ל בכדי לא להחסיר מז' דנחמתא, ואף בזה כתב באור זרוע סי' שצ"ב ובהגהת מהרי"ל בחילוקי ההפטרות (לפני פורים) דכיון דאידחי אידחי, וכן הוא מנהג תימנים הנ"ל שאין משלימין. ומפני זה דרכי להורות לשואלים אותי תמיד בשנה כזאת שחל ר"ח אלול בשבת ושכחו להשלים בכי תצא, ושואלים הלכו בו מה לעשות, הנני עונה להם לסמוך בדיעבד על האור זרוע והגהת מהרי"ל הנ"ל כיון

דאידחי אידחי.

ונחזור לנידון שלפננו.

הנה בכדי לברר כל מקצוע זה לאישורו, ראוי קודם כל לסדר מה הן ההפטרות לפרשיות ויקהל ופקודי כפי ספרי הפוסקים וספרי המנהגים לאשכנזים וספרדים, שדיברו כולם בסתמא לאר"י ולחו"ל (דהחילוק בזה בין אר"י לחו"ל מתחיל רק בהוראת גאוני ירושלים הנ"ל, ויבואר לקמן בס"ד).

והנה לספרדים הקביעות של ההפטורות לפרשיות אלה ברורה, ואין בזה כל דיון, כי לפרשת ויקהל הם מפטירין וישלח המלך (מ"א ז') ולפרשת פקודי ויעש חירם, וכ"ה בסדר ההפטורות ברמב"ם, ובאבודרהם, ובתיקון ישכר, וכשאחת הפרשיות פנויה להפטרה שלה הם מפטירים אותה ההפטרה של הפרשה, ולהיות ויקהל פקודי מחוברים ופנויים להפטרת השבוע אין כזאת מציאות. וקביעות ההפטורות לאשכנזים כדלקמן, ואעתיק כאן בל"נ דעות הפוסקים וגם דעות ספרי המנהגים שהם תח"י, רובם ככולם מקהילות בארץ אשכנז.

ולפלא שבכמה ספרי מנהגים מהנ"ל יש דברים בלתי מציאותיים כלל, כגון איזה הפטרה מפטירין כשויקהל פקודי מחוברים ופנויים להפטרת השבוע שאין כזה מציאות, וכמו כן כשויקהל ופקודי נפרדים וכל אחת פנויה להפטרה שלה, שגם מציאות כזאת אינה קיימת.

והנה באור זרוע ח"ב, סע' שצ"ג כתב, הפטירו לפקודי ותשלם ולא ויעש חירם.

וכן הוא בלקט יושר להתרה"ד, ע' 153, דהתרה"ד הפטיר ותשלם ואינו אומר שום דבר מויעש חירם.

ובאשכול (אורבך) ח"ב ע' 67 ויקהל ויעש חירם, פקודי ותשלם. ובלבוש סי' תרפ"ה סע' ו' ויקהל ויעש חירם, פקודי ותשלם. ובעתים לבינה ע' ק"כ ויקהל ויעש חירם, פקודי ותשלם.

נוהג כצאן יוסף, ויקהל ויעש חירם, פקודי ותשלם.

ויק"פ ותשלם, והוא פלא דאין כזה מציאות.

מנהגי וורמייזא לר' יוזפא שמש, כמו נוהג כצאן יוסף.

מנהגים לוורמייזא קירכהיים. כמנהג הספרדים. לויקהל

וישלח המלך לפקודי ויעש חירם.

דרכי חיים ושלום, מונקטש, לויקהל ויעש חירם לפקודי ותשלם.

ספר מנהגים דקהלתנו פיורדא, לויקהל ויעש חירם לפקודי ותשלם.

הנהגת בתי הכנסת של ק"ק האג (בהולנדית), לפקודי ותשלם. מנהג יחודי המורכב מאשכנז וספרד הוא מנהג חב"ד, לויקהל וישלח המלך כספרדים ולפקודי ותשלם כהאשכנזים. מנהגי חב"ד.

והנה כל אלה הנ"ל כתבו לפקודי מפטירין ותשלם, אף שבויקהל בשנה ההיא לא הפטירו ויעש חירם, דאין מציאות שיהיו ויקהל ופקודי נפרדים ויפטירו ויעש חירם לויקהל וותשלם לפקודי, ובאו"ז הנ"ל עוד הודגש, שהפטירו ותשלם ולא ויעש חירם, ור"ל, דהיה איזה הו"א להפטיר ויעש חירם לפקודי מאחר שלא הפטירו אותה באותה שנה לויקהל, ואפי"ה הפטירו ותשלם. וכן יש לדייק בלקט יושר שכתב דאין אומרים כלום מויעש חירם. באופן שכפי כל הפוסקים הנ"ל, שמכללם שני ראשונים האו"ז והאשכנז, והתרה"ד מראשוני האחרונים, הרי בשנה כזאת שבויקהל חל פרשת שקלים, הרי שבפקודי מפטירין רק ותשלם, והפטרת ויעש חירם נדחית אז מכל וכל, בכל שנה מעוברת כזאת שויקהל הוא שקלים (כי זה רק יוצא בשנים מעוברות ששקלים הוא בויקהל או בפקודי), ולאו דוקא בשנה מעוברת זש"ה שאז קראו ויעש חירם בשבת שניה של חנוכה. וכשחל פרשת שקלים לפקודי מפטירין בויקהל ויעש חירם.

ולהיות ויק"פ מחוברים ופנויים להפטרה השבועית אין זה במציאות. וגם להיותם נפרדים ופנויים כל אחת להפטרה שלה גם זה אין במציאות, וכמו שכבר כתבתי לעיל.

והנה במנהגי מהר"ש (הלכות ומנהגי מהר"ש, מכון ירושלים תשל"ז) סי' קמ"ז איתא, וז"ל, אמר מהר"ש ז"ל שאומרים ויעש חירם לואלה פקודי לשבת שבין פרשה שקלים לפרשת זכור, וב' פסוקים מן ותשלם משום דהוי גמר מלאכה, ולא

אמרינן כל ותשלם ולא ויעש חירוס דאם כן לא משכח לה שאמר ויעש חירוס, אבל ותשלם אפילו אם אין אומרינן אותה בכאן, תמצא שאומרים אותה בסוכות בסוף. ע"כ. והובאו דברים אלה במהרי"ל במנהגי ד' פרשיות, בשם מהר"ש מלה במלה, וכן באליהו רבה ס"ס תרפ"ה מלה במלה.

וביאור דבריו, דכשחל פרשה שקלים בויקהל והפטירו אז בשל שקלים, אז מפטירין ויעש חירוס לפקודי שהיא אז פנויה להפטרות השבוע, ואין מפטירין אז ותשלם רק ב' פסוקים ממנה להודיע שהיה גמר והשלמת המלאכה, שאם יפטירו ותשלם לפקודי, ובלי ויעש חירוס, נמצא דבשנה ההיא לא קראו ויעש חירוס, אבל אם יפטירו ביעש חירוס ולא בותשלם אין בזה דבר דהרי ותשלם קראו כמעט בשלמותה ביום ב' דסוכות בחו"ל שהוא יו"ט שני של גלויות, ומפטירין אז ותשלם. ע"כ.

וביאור יתר; דבעצם לפקודי שייכים שתי ההפטרות, ושתייהן הם מענינא, ויעש חירוס דיש שם ממלאכת המקדש, והרי לספרדים זוהי הפטרת פקודי תמיד. ותשלם יש לה יותר שייכות לפקודי כמובן, ויש גם דעה בראשונים דבמחוברין תמיד מפטירין ההפטרה דפרשה ראשונה ולא דשניה, הרי שגם להפטרה דפרשה ראשונה יש לה שייכות לפרשה שניה.

וכעת כשקראו הפרשה השניה שהיא פקודי, עומדים לפנינו שתי הפטרות מוכנות, אחת לכתחילה לגמרי (ותשלם) ושניה גם כן לכתחילה רק במדרגה פחות מעט (חירוס). לזה חידש המהר"ש לאחר שאת ההפטרה שהיא לכתחילה לגמרי (ותשלם) קראו כבר בשנה זאת, משום זה יש לקרוא את השניה שהיא אמנם במדרגה מעט פחותה מהראשונה, כיון שעכ"פ השנה עוד לא קראו אותה, אלא מכיון שסוף סוף הקריאה של הפרשה היתה בפקודי שיש בה גמר מלאכת המשכן לזה יש לקרוא גם שני פסוקים המתחילים ותשלם.

והנה אנחנו רואים דכל אלה שהוזכרו לעיל, לא התייחסו לחידושו של המהר"ש או שלא עלתה על דעתם סברתו, ופסקו בכל אופן תמיד ותשלם לפקודי, ומה שלא קראו בשנה ההיא ויעש חירוס לא עמד כנגדם, וכי בכל שנה צריכים לקרוא כל

והנה כל אלה מרבותינו האחרונים שהוזכרו לעיל שלא התייחסו לזה הם רובם מבעלי מנהגות של פולין ליטא כהלבוש והעתים לבינה וכו' ומוצא מנהג זה, הוא כידוע מנהג אוסטרייך, אשר על צבאו הוא האו"ז והלקט יושר שהוזכרו לעיל, ואולי אף האשכול. אך במנהגי אשכנז גופא, בין מנהג אשכנז-ריינוס ובין מנהג אשכנז-פולין כן התייחסו רובם לדבריו של המהר"ש ונהגו על פיו. ורק מנהגי וורמייזא יוזפא ונוהג כצאן יוסף האמור להיות מנהג פפד"מ כתבו בזה כמנהג אויסטרייך ממש וכן הוא במנהגי פיורדא.

חלק מאלה שנהגו כן, כהמהר"ש הוסיפו נדבך על עיקרו של מנהג זה שלא כתוב בפירוש בדברי המהר"ש אלא שהוא פועל יוצא מנימוקו, והוא, שבשנת זש"ה מעוברת שאז חל חנוכה בשבת, וישנה שבת שניה של חנוכה שקראו אז כבר ויעש חירם, וגם בשנה ההיא פקודי פנויה להפטרות השבוע, אז מפטירין לפקודי כל ותשלם. ביאור הדברים; דאז עומדים לפנינו בפקודי שתי הפטרות ששתיהן כבר נקראו בשנה זאת, ויעש חירם וותשלם, אחת לכתחלה לגמרי (ותשלם) ואחת לכתחלה במדרגה פחות מעט (ויעש חירם) ובודאי שאז בוחרים בהפטרה שהיא לכתחלה לגמרי. (שנת זש"ה מ' היא נדירה והיתה בתרצ"ב ולאחר הפסק מ"ד שנה בתשל"ו, ותהיה בס"ד בתש"ס לאחר הפסק כ"ד שנה).

ואלו הם.

סדר ההפטרות מכל השנה כמנהג פפד"מ אופיבך, תקמ"ח. פרשת ויקהל. ויעש חירם, אם חל בו פרשת שקלים מפטירין בפקודי ויעש חירם (ולא הוזכר לקרוא גם שני פסוקים מן ותשלם). פרשת פקודי. ותשלם וכו' בין מחוברות (אין מציאות כזאת) ובין נפרדות ופנויים מארבע פרשיות (אין מציאות כזאת). מנהגי עדת ישראל בברלין, ויקהל ויעש חירם. פקודי ויעש חירם אם חל פ' שקלים בפ' ויקהל. (כסברת מהר"ש, אך לא הזכירו לקרוא שני פסוקים מן ותשלם). ויקהל פקודי ותשלם כל המלאכה. תמוה, דאין מציאות כזאת.

דינים ומנהגים של ק"ק וביהמ"ד גלדרס גרין. (המשך עדת ישראל בברלין). כנ"ל מלה במלה עם אותה תמיהה. כל אלה הנ"ל לא הזכירו חילוק לגבי שנת זש"ה.

ואלה שהזכירו כן.

דברי קהילות מנהג פפד"מ, ע' 443, ויקהל, ויעש חירום עם שני פסוקים מן ותשלם (מנהג זה של הוספת שני פסוקים מן ותשלם גם לויעש חירם שקוראים בויקהל אנו מוצאים לראשונה כאן בדברי קהילות). והטעם הוא כנראה שהבינו, שמה שכתב המהר"ש שבפקודי יש לקרוא גם שני פסוקים הראשונים מן ותשלם לאחר ויעש חירם שהוא מטעם שהפטרות ותשלם תהיה נקראת כולה בשנה ההיא והרי בסוכות התחילו בה לאחר שני הפסוקים הנ"ל, ואם כן הוא הדין דיש להוסיף פסוקים אלה גם כשויעש חירם נקראת לויקהל, ופקודי יהיה שקלים, בכדי לא להחסיר מותשלם כלום. אבל בדברי מהר"ש גופא לא משמע דזהו הטעם, אלא הטעם הוא כמו שכתב שם, דפקודי הוא גמר מלאכה, ע"כ מוסיפים פסוקים אלה של ותשלם. וזה לא שייך בויקהל. פקודי, אם היא פנויה, ויעש חירום עם שני פסוקים מן ותשלם, ומציין ע"ז כן הוא מנהג פפד"מ.

ובשנת זש"ה מפטירין לפקודי רק כל ותשלם עד הסוף.

וכן הוא בדיוק בספר זכרון חנוך, סדר ההפטרות כמנהג פפד"מ. ובמנהגי קהל עדת ישורון בנוא יורק מצוין רק שבשנת זש"ה קוראים בויקהל פקודי כל ותשלם, וצ"ל בפקודי ולא בויק"פ. והנה בקשר למנהג פפד"מ נאריך עוד בל"נ לקמן. והנה מכל אלה שנקטו במנהג המהר"ש להפטיר בפקודי ויעש חירם בתוספת שני פסוקים מן ותשלם, כשחלה פרשת שקלים בויקהל, הראשון שבהם שחילק בזה, וכתב, דבשנת זש"ה מפטירין בותשלם, הוא הדברי קהילות מנהגי פפד"מ, ואחריו

נמשכו ספרי המנהגים באשכנז שסודרו אחריו. ואף שנראה יותר שמה שכתב, הוא מה שהעלה הוא בחידושו, ולא שידע שהמנהג הוא כן בשנת ז"ש^ה, מכל מקום דבריו מתקבלים מאד בסברא. וישמשו לקמן בתור אחד מהמרכיבים למה שנסיק לקמן בקשר לנהוג בארץ ישראל.

והנה בספר דברי קהילות ע' 443, אחר שכתב המנהג שכשחלה פרשת שקלים^ה בויקהל מפטירין בפקודי ויעש חירם וכו'. כתב, וז"ל. ואם אינה (פקודי) פרשת שקלים קורא שנית (בתורה) ויכס עד הסוף, והפטרה ויעש חירם עד היא ציון, כבשבת ויקהל הנ"ל, כן מנהג פ"פ. ובזה שאל מ"ה שלום שמש ז"ל לחכמי דורו. למה נכתבה בספר הפטרות שבביהכנ"ס המסודר למנהג פ"פ, לסדר פקודי, ותשלם עד מצרים, שאין אומרים לעולם, כאשר בכל השנים לא יהיו ב' השבתות ויקהל ופקודי פנויים מפרשת שקלים או החדש ואז אומרים בהפנוי ויעש חירם כנ"ל, ואחר שזקני הדור לא מצאו מענה יגעתי ומצאתי תשובה על פי מקור המנהג שהוא במהרי"ל ד' פרשיות, אמר מהר"ש שאומר ויעש חירם לפ' פקודי וב' פסוקים מן ותשלם משום דהוי גמר מלאכות, ולא אמרינן כל ותשלם בלא ויעש חירם, דאם כן לא משכחת לה שאומרים ויעש חירם, אבל ותשלם אפילו אם אין אומרים אותה בכאן תמצא שאומרים אותה בסוכות, ע"כ. ולפי זה בשנת ז"ש מעוברת שמפטירים בשבת ב' של חנוכה ויעש חירם, ומפטירים בפ' פקודי ותשלם עד סוף כי גם ויעש חירם^ה כבר נאמרה בחנוכה. עכ"ד.

והנה דבריו מוסברים מאוד. אבל צ"ע אם באמת כך נהגו עד זמנו או שזה רק מחידושו של הדברי קהילות שהתקבל אח"כ מנהג והלאה. והחקירה היא כללית, אם באמת גם כל עיקר מנהג המהר"ש היה נהוג שם להפטיר לפקודי כשהיא פנויה ויעש חירם, או שגם זה לא היה נהוג או עכ"פ לא היה מנהג קבוע, ונהגו כפשטות הפוסקים הקודמים להפטיר בפקודי תמיד בותשלם. ולפי זה תהיה סרה תמיהת השמש ז"ל למה נכתבה הפטרת ותשלם בסדר ההפטרות. ואנחנו מוצאים במנהג פפד"נ גופא אי אחידות, דראשון לכל הנהג כצאן יוסף שכתב

ספרו בשנת תע"ח בערך, ושספרו מוסב בעיקר על מנהג פפד"מ
 כותב להדיא (וכבר הובא לעיל) שבפקודי מפטירין ותשלם
 תמיד, ולא דוקא בשנת ז"ש, ולאחריו ישנה עדות משנת
 תקל"ה שהיתה מעוברת גכ"ז, בספר שאלות ותשובות שיירי
 המנחה, מאת הגאון הרב חנוך הכהן ארנטרוי זצ"ל, ס"י ז', שדן
 שם בהפטרת פקודי כשחל פרשת שקלים בפרשת ויקהל (ולקמן
 נידון בדבריו יותר) וזל"ש לעניננו כעת, וראיתי שכבר נחלקו על
 דברי מהרי"ל בשנים קדמוניות כי בספר יוסף אומץ שלי כתוב
 בכת"י בסופו כדברים האלה, מצאתי במהרי"ל, וז"ל, אמר
 מהר"ש וכו' (כאשר העתקתי), ושנת תקל"ה והיה חל פקודי
 כמוש"ל, ואנחנו חבורת הקברנים למדנו ביום ו' של הנ"ל
 הפטרת ויעש חירם וכמו כן היה בביהכנ"ס הישן, אבל
 בביהכנ"ס החדש היו קוראים ותשלם. ע"כ.

הנך רואה כי בשנת תקל"ה לא היה מנהג אחיד בענין זה,
 ונחלקו בזה הבתי כנסיות ישן וחדש. ולאחריו בשנת תקמ"ח
 בסדר ההפטרות מכל השנה מהעתקת התורני המנוח הר"ר
 אהרן שעץ זצ"ל, חד מיושבי דק"ק פ"פ דמיין, כפי מנהג דק"ק
 פ"פ דמיין, ושם כתב, בפרשת ויקהל ויעש חירם עד סוף פסוק
 להיכל זהב. והנה לא כתב להוסיף בויקהל שני פסוקים מן
 ותשלם, דבר שגם במהרי"ל בשם מהר"ש ליתא, והותחל רק
 בדברי קהילות, וממשיך שם, אכן אם חל בו (בויקהל) פרשת
 שקלים מפטירין ויעש חירם לפר' פקודי ע"כ. וכאן מצאנו
 לראשונה שזהו מנהג פפד"מ, אך גם כאן לא הוסיף לקרוא גם
 שני פסוקים מן ותשלם דבר המפורש במהר"ש כשקוראים זה
 בפקודי, וכמו כן לא עשה שום חילוק לשנת זש"ה. ומדי כתבי
 כעת יש לעורר דאם כפי חידוש הדברי קהילות לשנת ז"ש איך
 לא חילק בזה המהר"ש גופא, ואולי באמת גם בשנת זש"ה ס"ל
 להפטיר שנית ויעש חירם בכדי לא להבדיל במנהג זה בין כל
 השנים המעוברות למעוברת זש"ה.

על כל פנים החילוק דשנת זש"ה מתחיל רק מהדברי קהילות
 ומנהו והלאה במנהגי הקהילות שהעתקתי לעיל.
 והנה הארכת ביירור מנהג פפד"מ בדרך אגב כי הפרט הנחוץ

לדעת הוא בעיקר מנהג שנת זש"ה, שזה ישמש בתור מרכיב עיקרי למנהג אר"י בכל שנה מעוברת וכדלקמן. ועכשיו יש לסכם, איך הוא מנהג כל קהילות אשכנז בחו"ל, דהיינו פולין ליטא וכו' הנוהגים דלא כמנהגי מהרי"ל שהם בעיקר למנהג אשכנז גופא, ובעיקר לאשכנז- ריינוס להבדיל ממנהג אשכנז- פולין. וקהילות פולין וליטא וכו' נוהגים בעיקר כמנהג אוסטרייך. והנה בכל הארצות ההם נהגו בפרשת פקודי להפטיר בותשלם, וכמו שרשום בכל החומשים הרגילים, ודהיינו בכל שנה מעוברת שפר' פקודי פנויה, וכדעת האו"ז והאשכול והתרה"ד בלקט יושר והלבוש שהם כולם מנהג אוסטרייך, והובאו כבר לעיל וכ"ה בבינה לעתים שליקט מנהג ליטא ורוסיה הלבנה. ורק פלא במקצת על האליהו רבא שהביא דברי המהר"ש, מאחר שבעצמו היה בפראג הנוהגים מנהג אוסטרייך. וצ"ע.

וכן יש בזה דיון בגליון מסורת הקריאה על הפטרת פרשת פקודי, מאת מחבר מסורת הקריאה ר' יהודה ליב משקלאוו ז"ל, ונדפס בחומשים כתר תורה תג' הגדול הוצאת חסיד ירושלים תש"ל. אחר שהביא דברי האליהו רבא בשם המהר"ש, וזן ופלפל בדבריו, מסיק דיש לקרוא (בחו"ל) לפקודי ותשלם כולה ולא ויעש חירם, וסיים, וז"ל, ואמרתי זאת גם לפני הגאון מוה"ר יהושע הלוי איש הורוויץ משקלאוו ואמר ג"כ שדבר פשוט הוא אצלו, וצוה כן בביהמ"ד שהוא מתפלל שם להפטיר ותשלם לפרשה פקודי כשהיתה הפסקה. ע"כ.

הדבר המענין הוא שגם בעל מסורת הקריאה הנ"ל וגם הרב הגאון בעל שיירי המנחה זצ"ל שיובא לקמן שגם הוא פסק לקרוא ותשלם כולה, וכדלקמן, שניהם הגיעו למסקנתם המוצדקת במחכ"ת אחרי הבנה מוטעית בדברי המהר"ש, המהר"ש כתב איפוא לקרוא ויעש חירם וב' פסוקים מן ותשלם, ולא אמרינן כל ותשלם ולא ויעש חירם, דאם כן לא אשכחן לה שיאמרו ויעש חירם, אבל ותשלם אפי' דאין אומרים אותה בכאן נמצא שאומרים אותה בסוכות. ע"כ. הבינו הם במ"ש דאם כן (אם יגידו ותשלם) לא אשכחן לה שיאמרו ויעש חירם,

והבינו הם דר"ל, דאם כן מצינו שאין אומרים ויעש חירם לעולם, וע"כ הקשו, דהרי בשנות הש"ג והח"א אומרים ויעש חירם לויקהל והמסורת הקריאה הוסיף עוד דהרי אומרים ויעש בשבת שניה של חנוכה, וכתב דהצ"ע דברים אלה בפני הגאון הגדול האמיתי ר' יהושע יהודה ליב (דיסקין) זצ"ל בעוד שהיה אב"ד שקלאוו, ואמר פירכא גדולה היא, ע"כ והוא פלא. דכוונת המהר"ש היתה לומר, דאם כן דאם יגידו ותשלם, מצינו שלא אמרו ויעש חירם בשנה זאת ההיא, כלל, משא"כ שאם לא יאמרו ותשלם בפקודי הרי אמרו אותה בסוכות.

על כל פנים איך שלא יהיה בין מסורת הקריאה ובין הגאון בעל שיירי המנחה זצ"ל שיובא לקמן, והובא לעיל, הגיעו למסקנא לקרוא בפקודי כל ותשלם ולא ויעש חירם, וכמנהג אוסטרייך הנהוג בארצות פולין וליטא וכו'.

ובמנהגי אשכנז גופא, כבר הובא לעיל דבמנהגי וורמישא, ובנוהג כצאן יוסף שהם בעיקר מנהגי פפד"מ וכן במנהגי פיורדא נקטו כולם לקרוא ותשלם לפקודי בכל שנה שפקודי פנויה, ולא דוקא בשנת זש"ה, וכבר העיר על זה בשירי המנחה שם, וכתב, וז"ל, וגם בספר מנהגי פיורדא לא נרשם שנוי כלל כי אם שקוראים בפרשת פקודי ותשלם כל המלאכה, ואם היו עושים שנוי בודאי לא היו עוברים על זה בשתיקה. ע"כ. ורק במנהגי פפד"מ משנת תקמ"ח מובא כבר לקרוא לפקודי ויעש חירם, ואחריו בדברי קהילות שכתב, דכן הוא מנהג פפד"מ, ובהוספת שני פסוקים מן ותשלם. ובשנת זש"ה לקרוא רק ותשלם. והנה מה שכתב דבשנת זש"ה לקרוא רק ותשלם נראה דזה העלה הוא בחידושו שם, דהרי זקני פפד"מ שנשאלו על ידי השמש למה נסדרה הפטרת ותשלם בספר ההפטרות דשם לפר' פקודי, אם לא קוראים אותה לעולם, לא מצאו מענה, ואם היה המנהג לקרוא בשנת זש"ה לפקודי ותשלם הרי יכלו לענות כמו שהדברי קהילות ענה, אם לא שנאמר שמחמת הנדירות בשנות זש"ה לא זכרו הם את המנהג בשנת זש"ה.

ואחרי דברי קהילות החרו החזיקו אחריו מסדרי המנהגים

לקהילת פפד"מ וברלין ועוד, לקרוא לפקודי ויעש חירם עם שני פסוקים מן ותשלם. ובשנת זש"ה רק ותשלם.

ולפי זה עניתי כשנשאלתי אודות הנ"ל, דקהילות בחו"ל הנוהגות כמנהג אוסטרייך והם כמנהג פולין ליטא ואונגריה וכו' קוראים תמיד לפקודי רק כל ותשלם.

וקהילות המחזיקים במנהג ארץ אשכנז גופא יקראו בפקודי ויעש חירם בתוספת שני פסוקים מן ותשלם ובשנת זש"ה רק כל ותשלם. אם כי גם בארץ אשכנז גופא כנראה שלא התקבל דבר זה בכל מקום לקרוא לפקודי ויעש חירם בתוספת שני פסוקים מן ותשלם, וכמו שאנחנו רואים שבמנהגי פיורדא לא צויין דבר כזה, וכמו שכבר העיר בזה בשו"ת שיירי המנחה. ואף הרב שיירי המנחה בעצמו שהיה רב ואב"ד דק"ק מינכן הכריע שם בסי' ז', וז"ל אבל העיקר נראה לי שאין לשנות. ע"כ. ור"ל לקרוא ותשלם לפקודי.

ועכשיו לנידוננו בארץ ישראל שאין כאן הפטרת ותשלם ביום ב' דסוכות, המנהג להפטיר בפקודי גם ויעש חירם וגם ותשלם, תמוה. ראשית כל, הרי אנחנו כאן אשכנזים באר"י, ובפרט אשכנזים פרושים שגרירי בעיקר אחרי מנהג אוסטרייך פולין וליטא ולא אחרי מנהגי ארץ אשכנז.

ובארצות פולין וליטא כנראה שלא נתקבל דבר זה, והפטירו תמיד לפקודי רק בותשלם, וכמבואר באו"ז ואשכול ולקט יושר ולבוש ובינה לעתים. ואף אם נחליט שבדבר זה משום מה אנחנו כאן נמשכים אחרי מנהג ארץ אשכנז ומנהג ריינוס, וכמו שאנחנו כאן נהגנו כפי מנהג אשכנז ריינוס לומר שים שלום במנחת שבת (אף שבכל ארצות פולין, ליטא ורוסיה הלבנה אמרו שלום רב ומסתבר דגם הגר"א זצ"ל אמר שלום רב) (והנהגת שים שלום במנחת שבת כאן אינה לקוחה מהספרדים, דאם כן גם בימות החול היו צריכים לומר שים שלום, אלא זה

לקוח כאמור ממנהג אשכנז ריינוס) אפילו הכי הלמדנות שבעל הלוח בהסכמת גאוני ירושלים עשה מכוח דברי המהר"ש (שאמר, שותשלם כבר הפטירו בסוכות, וע"כ יש להפטיר ויעש

חירם, ומכוח זה נעשית הלמדנות שמכיון שכאן לא הפטירו בסוכות לכן יפטירו כעת גם שתי ההפטרות) כל זה תמוה ואין לו מקום בסברא.

דכבר ביארתי בראשית דברנו, דשתי ההפטרות שייכות גם לפקודי, ותשלם לכתחילה ויעש חירם ג"כ כמעט לכתחילה, וע"כ בחו"ל מכיון שאת הלכתחילה המושלם כבר קראו בשנה זאת בסוכות, הורה המהר"ש לקרוא את הלכתחילה המעט פחות בפקודי, ובעקבות זה בא הדברי קהילות וסובר דלפי זה בשנת זש"ה שכבר נקראו שתי ההפטרות בשנה זאת, לכן קוראים כעת בפקודי את ההפטרה שהיא לכתחילה המושלם, שהיא ותשלם, ואם כן לפי זה הרי בארץ ישראל לא מיבעיא בשנת זש"ה שהכמעט לכתחילה שהוא ויעש חירם כבר נקרא בשבת חנוכה, בודאי שבפקודי יש לקרוא רק את הלכתחילה המושלם שהוא ותשלם ובלי ויעש חירם, אלא אפי' בכל שנה שפקודי פנויה, הרי המצב בכל שנה בארץ ישראל דומה למצב בשנת זש"ה בחו"ל, וכמו שבזש"ה בחו"ל ששניהם כבר נקראו הם קוראים בפקודי את המיוחד לפקודי שהוא רק ותשלם, הוא הדין בארץ ישראל ששניהם עדיין לא נקראו שיש לבחור את הלכתחילה המושלם ולקרוא רק ותשלם. ואין לחלק בזה בין זה לזה, דהיינו בין חו"ל לאר"י דשם, בזש"ה שניהם נקראו וכאן בכל שנה שניהם לא נקראו, וע"כ נצטרך לקרוא שניהם, דממתי אנחנו משלימים וקוראים גם הפטרה של פרשה ראשונה כששניהם מחוברים או כשבפרשה הקודמת חל ר"ח וכדומה, אתמהה, ואם תאמר, שבכדי להשתוות עם הספרדים שקוראים ויעש חירם לפקודי, גם כן גשאלת השאלה, ממתי אנחנו מכבידים על הציבור לקרוא חוץ מהפטרת האשכנזים גם הפטרת הספרדים בשבתות שיש חילוק בין אשכנזים לספרדים, דבשלמא בשנת זח"ג מ', כשנתנו זאת תשנ"ז, שאחרי וקדושים פרודות ופנויות להפטרות שלהן שכפי הרמ"א בסי' תכ"ח סע' ח' מפטירין לאחר כבני כושיים ולקדושים התשפוט, ובעל הלוח זצ"ל סידר להיפך בטענה שכן שמע שהיה מקובל בירושלים, שם אפשר להבין דכיון